

بررسی رابطه بین درگیری تحصیلی و افت تحصیلی در دانش‌آموزان پسر و دختر سال اول دبیرستان‌های شهر اصفهان (پیش‌بینی افت تحصیلی بر اساس درگیری تحصیلی)

عزت اله قدم پور^۱

داود میرزایی فر^۲

سعیده سبزیان^۳

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۱۰/۲۰

تاریخ وصول: ۱۳۹۳/۷/۲۳

چکیده

هدف پژوهش حاضر، بررسی رابطه بین درگیری تحصیلی (شناختی، رفتاری و عاطفی) و افت تحصیلی در دانش‌آموزان پسر و دختر سال اول دبیرستان‌های شهر اصفهان بود. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه دانش‌آموزان پسر و دختر سال اول دبیرستان‌های شهر اصفهان در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰ بود. نمونه آماری برابر با ۳۶۰ نفر که به روش نمونه‌گیری تصادفی مرحله‌ای انتخاب گردید. روش پژوهش، توصیفی از نوع همبستگی بود. داده‌های مورد نیاز از طریق پرسشنامه محقق ساخته با درجه‌بندی لیکرت جمع‌آوری گردید. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون‌های آماری مناسب در سطوح توصیفی و استنباطی استفاده شد. نتایج نشان داد بین ابعاد درگیری تحصیلی (شناختی، عاطفی و رفتاری) و افت تحصیلی رابطه منفی وجود دارد ($P < 0/01$)، از طرفی دیگر، درگیری تحصیلی توان پیش‌بینی افت تحصیلی را دارد.

واژگان کلیدی: درگیری تحصیلی، افت تحصیلی، دانش‌آموزان دبیرستانی.

۱. استادیار گروه روانشناسی دانشگاه لرستان (نویسنده مسئول)، eghadampour92@yahoo.com

۲. دانشجوی دکتری برنامه ریزی درسی - دانشگاه بوعلی سینا همدان، mirzai_davod@yahoo.com

۳. دانشجوی دکتری روانشناسی تربیتی - دانشگاه لرستان، sabzian1989@yahoo.com

مقدمه

رمز موفقیت یک معلم در این است که فراگیرنده را مشتاق یادگیری کند و با دخالت دادن در فرایند آموزش، او را به سوی یادگیری فعال سوق دهد (احمدوند، ۱۳۸۵). یکی از مسائل عمده‌ای که برخی از مدارس با آن روبرو هستند، بی‌علاقگی تحصیلی در مدرسه و نبودن انگیزه‌های علمی قوی در بین دانش‌آموزان برای کار و تلاش علمی جدی است (قادری، ۱۳۸۲). در واقع انگیزش عاملی است که ما را از ملالت به سوی علاقه حرکت می‌دهد. انگیزش عبارت است از عاملی که به ما انرژی می‌دهد و فعالیت‌های ما را هدایت می‌کند. انگیزش در واقع موتور حرکت هر فردی است. یکی از دلایل افت تحصیلی، نداشتن انگیزش پیشرفت می‌باشد.

پایان سال تحصیلی برای دانش‌آموزی که مردود شده است لحظه‌ای بحرانی است، زیرا شکست، تصویری را که دانش‌آموز از خود دارد، دگرگون می‌سازد و نیز دیدگاه دیگران را نسبت به او تغییر می‌دهد. این تغییرات، در شخصیت در حال تکوین و تشکیل دانش‌آموز بسیار ظریف و آسیب‌پذیر است و آثار نامطلوب بر جای می‌گذارد. در ضمن، تجربیات موفق مدرسه باعث نگرش مثبت به خود می‌شود، اما تجربیات ناموفق مدرسه به مفهوم منفی می‌انجامد که در نتیجه آن فرد ممکن است دچار دید منفی نسبت به خود شود. اگر یک دانش‌آموز صرف‌نظر از سابقه زندگی‌اش بتواند در مدرسه موفق شود برای موفقیت در زندگی نیز شانس فوق‌العاده‌ای دارد و در صورتی که در یکی از مراحل آموزش خود (مقاطع ابتدایی، راهنمایی، دبیرستان یا دانشگاه) با شکست مواجه شود شانس او برای موفقیت در زندگی به مقدار زیادی کاهش پیدا می‌کند.

افت تحصیلی^۱ را نباید نادیده گرفت زیرا بین افت تحصیلی، مردودی و ترک تحصیل رابطه وجود دارد. مطالعاتی که به بررسی رابطه بین مردودی و ترک تحصیل در دبیرستان پرداخته‌اند همواره نشان داده‌اند که اکثر دانش‌آموزانی که تجربه مردودی دارند در نهایت مدرسه را رها می‌کنند. برخی از محققان گزارش کرده‌اند که ترک تحصیل کنندگان پنج برابر بیشتر از دیگر دانش‌آموزان تجربه مردودی دارند. در نتیجه یکی از مهم‌ترین مسائل

---

1. dropout

و مشکلات نظام‌های آموزشی، موضوع افت تحصیلی است زیرا هر ساله از این طریق تعداد زیادی از منابع و استعدادها بالقوه انسانی و اقتصادی تلف شده و آثار شوم و ناگواری در زندگی فردی، خانوادگی و اجتماعی بر جای می‌گذارد (رئوفی و همکاران، ۱۳۸۶). منظور از افت تحصیلی در این پژوهش نزول از یک سطح بالاتر به سطح پایین‌تر در تحصیل و آموزش است؛ به عبارت دیگر زمانی که معدل دانش‌آموز افت می‌کند و نمرات دارای ریزش می‌باشند می‌توان گفت دانش‌آموز دارای افت تحصیلی است.

درگیری تحصیلی^۱ نیز سازه‌ای است که برای اولین بار برای درک و تبیین افت و شکست تحصیلی مطرح گردید و به عنوان پایه و اساسی برای تلاش‌های اصلاح‌گرایانه در حوزه تعلیم و تربیت مد نظر قرار گرفت (فردریکس^۲ و همکاران، ۲۰۰۴) سازه درگیری تحصیلی، هسته بسیاری از نظریه‌های ترک تحصیل می‌باشد (فین،^۳ ۱۹۹۸). پژوهش‌ها نشان داده‌اند که اگر بتوان یادگیرنده را هر چه بیشتر درگیر مسائل تحصیلی و تکالیف یادگیری نمود، بیشتر می‌توان به موفقیت علمی و کاهش افت تحصیلی او امیدوار بود. این فعالیت یادگیرنده، از سوی محققان تحت عنوان مفهوم درگیری تحصیلی شناخته می‌شود (انتویستول و مک‌کان،^۴ ۲۰۰۴).

تعاریف و مدل‌های مختلفی از درگیری تحصیلی ارائه شده است، در الگوی فین، درگیری تحصیلی متشکل از دو مؤلفه عاطفی و رفتاری است. مؤلفه رفتاری مانند پایداری در تکالیف درسی و مؤلفه عاطفی مانند ارزش‌دهی به تکالیف درسی و یادگیری. با این حال، مروری بر تحقیقات جدیدتر نشان می‌دهد که درگیری تحصیلی سازه‌ای چند بُعدی است که متشکل از مؤلفه‌های مختلف شناختی، عاطفی و رفتاری است (رشلی و کریستنسون،^۵ ۲۰۰۶).

مفهوم درگیری تحصیلی به کیفیت تلاشی که دانش‌آموزان صرف فعالیت‌های هدفمند آموزشی می‌کنند تا به صورت مستقیم به نتایج مطلوب دست یابند، اشاره دارد (لینن برینک

-
1. academic engagement
  2. Fredericks
  3. Finn
  4. Entwistle & McCune
  5. Reschly & Christenson

و پینتریج^۱، ریچاردسون^۲ و همکاران، ۲۰۰۳). درگیری رفتاری شامل رفتارهای قابل مشاهده دانش‌آموزان در برخورد با تکالیف است و مؤلفه‌های تلاش، پایداری و درخواست کمک از دیگران را شامل می‌شود. درگیری شناختی به انواع فرایندهای پردازش که توسط دانش‌آموزان برای یادگیری مورد استفاده قرار می‌گیرد اشاره دارد (راویندران^۳ و همکاران، ۲۰۰۰). درگیری شناختی شامل راهبردهای شناختی و فراشناختی است. درگیری عاطفی شامل سه مؤلفه احساس، ارزش و عاطفه است. برای مثال، مؤلفه ارزش، تکلیف باورهای دانش‌آموزان را در این مورد منعکس می‌کند که چرا مواد و مهارت‌هایی که یاد می‌گیرند مفید، مهم و جذاب‌اند (ولترز و روزنتال^۴، ۲۰۰۰).

در ایران تحقیقات گسترده‌ای در رابطه با افت تحصیلی انجام شده است ولی این تحقیقات به درگیری تحصیلی و رابطه آن با افت تحصیلی اشاره نکرده‌اند. تمنائی‌فر (۱۳۸۶) در تحقیقی با هدف بررسی عوامل مؤثر بر افت تحصیلی که بر روی دانشجویان مشروط انجام داد به این نتیجه رسید که میزان انگیزش تحصیلی بالا باعث فعالیت‌های تحصیلی بیشتر، انجام تکالیف درسی مضاعف و در نتیجه پیشرفت تحصیلی بیشتر می‌شود. گومارا و آرسینو^۵ (۲۰۰۲) در پژوهشی بر روی ۱۰۳ دانش‌آموز، نقش توانایی‌های شناختی و هیجان را در عملکرد و پیشرفت تحصیلی همسالان بررسی کردند. پژوهشگران نتیجه گرفتند که دو متغیر تنظیم هیجانی و عاطفه تحصیلی در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان و نمرات پایان دوره تحصیلی تأثیر معنادار و منحصر به فردی دارد و فراتر از توانایی‌های شناختی دانش‌آموزان است. تراوتوین^۶ و همکاران (۲۰۰۲) در پژوهشی با کنترل هوش، وضعیت اجتماعی و اقتصادی، انگیزش و نوع مدرسه، رابطه میزان انجام تکالیف در منزل را با پیشرفت تحصیلی در ریاضیات بررسی کردند. آن‌ها نشان دادند که فراوانی انجام تکالیف، رابطه مثبتی با کسب نمرات بالاتر در درس ریاضی دارد و

-
1. Linnenbrink & Pintrich
  2. Richardson
  3. Ravindran
  4. Wolters & Rosental
  5. Gumora & Arsenio
  6. Trautwein

طولانی بودن زمان انجام تکالیف، رابطه منفی با پیشرفت تحصیلی دارد. رستگار و همکاران (۱۳۸۸) در پژوهشی با عنوان باورهای هوشی و پیشرفت تحصیلی: نقش اهداف پیشرفت و درگیری به این نتیجه رسیدند که رابطه باورهای هوشی و پیشرفت تحصیلی تحت تأثیر اهداف پیشرفت و ابعاد درگیری تحصیلی قرار دارد، به طوری که باور هوشی ذاتی از طریق اهداف رویکرد^۱ عملکرد، اهداف اجتناب - عملکرد و ارزش تکلیف بر پیشرفت تحصیلی به طور غیر مستقیم اثر می‌گذارد.

در پژوهش عابدینی (۱۳۸۶) یافته‌ها نشان دهنده نقش واسطه‌ای ابعاد شناختی، عاطفی و رفتاری درگیری تحصیلی در رابطه بین اهداف اجتنابی - عملکردی و پیشرفت تحصیلی و عدم نقش واسطه‌ای درگیری تحصیلی رفتاری - اجتماعی در این ارتباط بود، به طوری که رابطه مثبت و معناداری بین ارزش تکلیف و پیشرفت تحصیلی، رابطه‌ی منفی و معناداری بین اهداف اجتنابی - عملکردی و پایداری در تکلیف و رابطه‌ی منفی و معناداری بین راهبردهای پردازش سطحی و پیشرفت تحصیلی وجود داشت. ویلمز^۱ (۲۰۰۳) در پژوهش خود نشان داد که معمولاً در مدارسی که دانش‌آموزان از سطح بالایی از درگیری مدرسه‌ای برخوردارند، انتظارات بالایی از موفقیت (کاهش افت تحصیلی)، جو انضباطی قوی و روابط خوب میان معلم و دانش‌آموز وجود دارد. جانوس و همکاران^۲ (۲۰۰۸)، نیز واقعیت و جریان درگیری تحصیلی و رابطه آن را با ترک تحصیل بررسی کردند، آن‌ها مشاهده کردند که میزان ترک تحصیل در دانش‌آموزانی بیشتر است که کاهش سریع‌تری در درگیری تحصیلی از خود نشان داده‌اند. حجازی و همکاران (۱۳۸۷) نیز در تحقیقی با عنوان الگوی پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی ریاضی: نقش اهداف پیشرفت و ابعاد درگیری تحصیلی، نقش واسطه‌ای ابعاد درگیری تحصیلی در رابطه میان اهداف پیشرفت و پیشرفت ریاضی را تأیید کردند. با توجه به یافته‌های پژوهشی از جمله پینتریچ^۳ (۲۰۰۰)، الیوت و مک‌گریگور^۴ (۲۰۰۱) اهداف تبحری با راهبردهای فراشناختی (درگیری شناختی سطح بالا) تلاش و ارزش تکلیف (ابعاد

-
1. Willms
  2. Janosz
  3. Pintrich
  4. Elliot & McGregor

رفتاری و عاطفی درگیری) رابطه مستقیم دارد. تحقیقات زیادی نیز به نقش درگیری‌های شناختی، عاطفی و رفتاری دانش‌آموزان در پیشرفت و افت تحصیلی اشاره کرده‌اند. از جمله این پژوهش‌ها می‌توان به پژوهش‌های آرچامبالت^۱ (۲۰۰۹)، هاریکیویکس^۲ و همکاران (۱۹۹۷)، هیجزن^۳ و همکاران (۲۰۰۷)، جان^۴ و همکاران (۲۰۰۸)، زنگیر^۵ (۲۰۰۸) اشاره کرد. با این اوصاف از مهم‌ترین تهدیدهای آموزشی جهان، از جمله کشور ایران افت تحصیلی است که همواره مقادیر زیادی از استعداد‌های انسانی و منابع اقتصادی جامعه را هدر می‌دهد و منجر به نابسامانی‌های فردی، خانوادگی و اجتماعی می‌شود. این مسائل در کشور ایران به صورت مردودی و ترک تحصیل نمایان می‌شود (بنی هاشمی، ۱۳۸۷). کودکان و نوجوانان در دوران تحصیل، نگرش مثبت یا منفی نسبت به خود و محیط پیرامون به دست می‌آورند. این مسأله به مقدار زیاد به تجارب موفق یا ناموفق دانش‌آموزان در دوران تحصیل بستگی دارد. آن‌ها در مدرسه در مسیر رشد و بالندگی قرار می‌گیرند، در نتیجه در طول بهترین سال‌های عمر خود با عوامل مختلف مؤثر بر تحول شناختی، عاطفی و اجتماعی به کنش متقابل می‌پردازند. آن‌ها همچنین با پیشرفت در تحصیلات و افزایش میزان یادگیری، علاوه بر رشد علمی به سلامت روانی نیز دست پیدا می‌کنند. بر عکس در صورت عدم موفقیت تحصیلی و فشارهای روانی ناشی از آن، بهداشت روانی‌شان برهم خورده و بدین‌گونه خسارت‌هایی متوجه آن‌ها و جامعه می‌شود. به همین دلیل باید به مقوله افت تحصیلی توجه بیشتری نمود تا بتوان با شناخت آن، توانایی‌ها و شایستگی‌های کودکان و نوجوانان را بارور کرد و عواملی که با افت تحصیلی رابطه دارند و در کاهش آن مؤثرند را شناسایی کرد. در نتیجه هدف این پژوهش بررسی رابطه بین درگیری تحصیلی و افت تحصیلی می‌باشد که در صدد پاسخگویی به سوالات زیر است: ۱- آیا بین درگیری شناختی، درگیری عاطفی و درگیری رفتاری با افت تحصیلی رابطه وجود دارد؟ ۲- آیا درگیری تحصیلی دانش‌آموزان می‌تواند افت تحصیلی آن‌ها را پیش‌بینی کند؟

-
1. Archambault
  2. Harackiewicz
  3. Hijzen
  4. Jean
  5. Zyngier

روش پژوهش

روش پژوهش حاضر توصیفی از نوع همبستگی است. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه دانش‌آموزان پسر و دختر سال اول دبیرستان‌های دولتی شهر اصفهان در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰ بود. از جامعه آماری مذکور بر اساس جدول کرجسی و مورگان، حجم نمونه برابر با ۳۶۰ نفر و به روش نمونه‌گیری تصادفی مرحله‌ای انتخاب گردید. به این صورت که از میان نواحی پنج‌گانه آموزش و پرورش شهر اصفهان دو ناحیه (ناحیه یک و سه) به صورت تصادفی انتخاب و از بین مدارس این نواحی تعداد ۸ دبیرستان (۴ دخترانه و ۴ پسرانه) به صورت تصادفی انتخاب گردید. برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شد که شامل ۱۸ سوال و ۳ مولفه رفتاری (۴ سوال)، عاطفی (۷ سوال) و شناختی (۷ سوال) است. روایی پرسشنامه از طریق روایی صوری و محتوایی مورد تأیید قرار گرفت. برای تعیین پایایی آن از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که ضریب آلفای پرسشنامه ۰/۸۹ محاسبه گردید و نشان دهنده آن است که پرسشنامه از پایایی بالایی برخوردار است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از ضریب همبستگی پیرسون، تحلیل رگرسیون چندگانه به روش گام به گام استفاده شد.

یافته‌ها پژوهش

در جدول ۱ داده‌های توصیفی پژوهش بر اساس متغیرهای جمعیت‌شناختی ارائه گردیده است.

جدول ۱. مشخصات آزمودنی‌ها بر حسب متغیرهای جمعیت‌شناختی

جنسیت	مرد	۲۱۱	فراوانی	درصد
				٪۵۸/۶
	زن	۱۴۹		٪۴۱/۴
جمع		۳۶۰		٪۱۰۰
ناحیه	۱	۲۰۴		٪۵۶/۷
	۳	۱۵۶		٪۴۳/۳
جمع		۳۶۰		٪۱۰۰

همان طور که در جدول ۱ مشاهده می‌شود، ۵۹ درصد افراد نمونه را مرد و ۴۱ درصد را زن تشکیل می‌دهد که از بین آن‌ها ۵۷ درصد از ناحیه ۱ و ۴۳ درصد از ناحیه ۳ انتخاب شده‌اند.

سوال اول) آیا بین درگیری شناختی، درگیری عاطفی و درگیری رفتاری با افت تحصیلی رابطه وجود دارد؟

با توجه به این که پژوهش حاضر به دنبال رابطه بین درگیری تحصیلی و افت تحصیلی دانش‌آموزان می‌باشد، لذا برای بررسی این رابطه و پاسخ دهی به سؤال اول پژوهش، ماتریس ضرایب همبستگی بین ابعاد درگیری و افت تحصیلی دانش‌آموزان در قالب جدول ۲ ترسیم گردید.

جدول ۲. ماتریس ضرایب همبستگی متغیرهای درگیری شناختی، درگیری عاطفی، درگیری رفتاری و افت تحصیلی

همبستگی	درگیری شناختی درگیری عاطفی درگیری رفتاری افت تحصیلی			
درگیری شناختی	۱			
درگیری عاطفی	-۰/۷۴**	۱		
درگیری رفتاری	-۰/۵۶**	۰/۶۰**	۱	
افت تحصیلی	-۰/۵۵**	۰/۵۳**	-۰/۲۹**	۱

** p < ۰/۰۱

همان‌طور که در جدول ۲ مشاهده می‌شود بین متغیرهای درگیری شناختی، عاطفی، رفتاری و افت تحصیلی رابطه منفی و معنی‌داری مشاهده شد ($P < ۰/۰۱$) و درگیری شناختی بیشترین همبستگی را با افت تحصیلی دارد ($r = -۰/۵۵$). بین مولفه‌های درگیری تحصیلی رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد ($P < ۰/۰۱$)

سوال (۲) آیا درگیری تحصیلی دانش‌آموزان می‌تواند افت تحصیلی آن‌ها را

پیش‌بینی کند؟

با توجه به این که درگیری تحصیلی یکی از متغیرهای انگیزشی بسیار مهم و تاثیرگذار بر یادگیری و عملکرد تحصیلی یادگیرندگان در سنین و مقاطع مختلف است، پژوهش حاضر به دنبال پیش‌بینی افت تحصیلی دانش‌آموزان بر اساس درگیری تحصیلی آن‌ها است، لذا برای پاسخ‌دهی به این سؤال از تحلیل رگرسیون چندگانه به روش گام به گام استفاده گردید.

جدول ۳. تحلیل رگرسیون گام به گام افت تحصیلی دانش‌آموزان بر اساس درگیری شناختی،

عاطفی و رفتاری

مدل	R	R ²	F	Sig
مرحله اول	.۵۵۱ ^a	.۳۰۴	۱۵/۲۵	.۰۰۱
گام به گام	.۵۸۴ ^b	.۳۴۱	۹۲/۲۰	.۰۰۱
مرحله سوم	.۵۹۰ ^c	.۳۴۸	۶۳/۳۶	.۰۰۱

پیش‌بین a: درگیری شناختی

پیش‌بین b: درگیری شناختی، درگیری عاطفی

پیش‌بین c: درگیری شناختی، درگیری عاطفی، درگیری رفتاری

ملاک: افت تحصیلی

بر اساس یافته‌های جدول ۳ متغیر درگیری شناختی در مرحله اول ورود به تحلیل رگرسیون به تنهایی ۳۰/۰۴ درصد واریانس افت تحصیلی را تبیین می‌کند که با ورود درگیری عاطفی میزان واریانس تبیین شده به ۳۴/۱ درصد و با ورود درگیری رفتاری نیز میزان واریانس تبیین شده به ۳۴/۸ درصد افزایش یافته است.

جدول ۴. ضرایب رگرسیونی استاندارد و سطح معناداری آن‌ها

مدل		t	Sig
مرحله اول	ضریب ثابت	-	۰/۰۰۱**
	شناختی	-۰/۵۵۱	۰/۰۰۱**
مرحله دوم	ضریب ثابت	-	۰/۰۰۱**
	شناختی	-۰/۳۳۷	۰/۰۰۱**
	عاطفی	-۰/۲۸۷	۰/۰۰۱**
مرحله سوم	ضریب ثابت	-	۰/۰۰۱**
	شناختی	-۰/۳۶۵	۰/۰۰۱**
	عاطفی	-۰/۳۳۴	۰/۰۰۱**
	رفتاری	-۰/۱۱	۰/۰۴۴*

** p < ۰/۰۱ * p < ۰/۰۵

همان‌طور که در جدول ۴ مشاهده می‌شود، مقدار بتا برای متغیر درگیری شناختی $-۰/۳۶$ = به دست آمد که با $P < ۰/۰۰۱$ معنی‌دار بود؛ بنابراین با ۹۹ درصد اطمینان می‌توان نتیجه گرفت که متغیر درگیری شناختی قادر به پیش‌بینی افت تحصیلی به صورت منفی در دانش‌آموزان است. همچنین ضریب رگرسیون متغیر درگیری عاطفی $-۰/۳۳$ = و با $P < ۰/۰۰۱$ معنی‌دار بود؛ بنابراین با ۹۹ درصد اطمینان می‌توان نتیجه گرفت که متغیر درگیری عاطفی نیز قادر به پیش‌بینی افت تحصیلی به صورت منفی در دانش‌آموزان است. از طرفی دیگر ضریب رگرسیون درگیری رفتاری $-۰/۱۱$ = نیز با $P < ۰/۰۴۴$ معنی‌دار بود؛ بنابراین با ۹۵ درصد اطمینان می‌توان نتیجه گرفت که متغیر درگیری رفتاری نیز قادر به پیش‌بینی افت تحصیلی به صورت منفی در دانش‌آموزان است؛ بنابراین بر طبق یافته‌های جدول ۴ معادله رگرسیونی متغیرهای درگیری شناختی، عاطفی و رفتاری برای پیش‌بینی افت تحصیلی به صورت زیر است:

$$Y = -۰/۳۶۵ X_1 + (-۰/۳۳۴ X_2 + (-۰/۱۱) X_3 + ۳/۴۴$$

X_1 = شناختی

X_2 = عاطفی

X_3 = رفتاری

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از پژوهش حاضر بررسی رابطه بین درگیری تحصیلی و افت تحصیلی در دانش‌آموزان سال اول دبیرستان‌های شهر اصفهان بود. نتایج نشان داد بین ابعاد سه‌گانه درگیری تحصیلی و افت تحصیلی همبستگی منفی و معنی‌داری وجود دارد. به این ترتیب که همبستگی بین درگیری شناختی و افت تحصیلی برابر با $-0/55$ ، همبستگی بین درگیری عاطفی و افت تحصیلی برابر با $-0/53$ و همبستگی بین درگیری رفتاری و افت تحصیلی نیز برابر با $-0/29$ می‌باشد. یافته حاضر با نتایج پژوهش‌های آرچامبلت و همکاران (۲۰۰۹)، جان و همکاران (۲۰۰۸) و زنگیر (۲۰۰۸) مطابقت دارد. همچنین نتایج تحلیل رگرسیون گام به گام انجام شده برای پیش‌بینی افت تحصیلی دانش‌آموزان بر اساس درگیری شناختی، عاطفی و رفتاری نشان داد متغیر درگیری شناختی در مرحله اول ورود به تحلیل رگرسیون به تنهایی $30/04$ درصد واریانس افت تحصیلی را تبیین می‌کند. با ورود درگیری عاطفی به تحلیل رگرسیون میزان واریانس تبیین شده به $34/1$ درصد و با ورود درگیری رفتاری نیز میزان واریانس تبیین شده به $34/8$ درصد افزایش یافته است. همچنین به ترتیب ضرایب رگرسیون درگیری شناختی $-0/36$ ، درگیری عاطفی $-0/33$ و درگیری رفتاری $-0/11$ = به دست آمد که بیشترین قدرت پیش‌بینی را درگیری شناختی دارد. در نتیجه درگیری تحصیلی توان پیش‌بینی افت تحصیلی را دارد و درگیری تحصیلی پیش‌بینی‌کننده معنی‌داری برای افت تحصیلی دانش‌آموزان است. در تبیین این نتایج می‌توان گفت که هر چه یادگیرنده بیشتر درگیر مسائل تحصیلی و تکالیف یادگیری شود می‌تواند به موفقیت علمی و کاهش افت تحصیلی او امیدوار بود؛ زیرا علت اصلی در افت تحصیلی و کاهش پیشرفت دانش‌آموزان، درگیر نشدن آنها در مسائل تحصیلی و بی‌علاقگی آنها به تحصیل است و هر چه درگیری دانش‌آموز در مسائل درسی بیشتر شود موفقیت در دروس نیز به دنبال آن بیشتر می‌شود. می‌توان بیان داشت که افت تحصیلی متأثر از عوامل بسیاری است که بر اساس نتایج این تحقیق درگیری تحصیلی و ابعاد آن یکی از عوامل و مولفه‌های موثر در جلوگیری از افت تحصیلی است.

از محدودیت‌های این مطالعه می‌توان به استفاده از یک روش پژوهش کمی اشاره کرد، زیرا با استفاده از روش تحقیق کیفی از طریق مصاحبه‌های ساختاری، نیمه‌ساختاری و غیرساختاری می‌توان به یافته‌های عمیق دست یافت. اگر تغییر در هدف‌های پژوهش این امکان را فراهم می‌ساخت که از روش‌های کیفی نظیر مصاحبه‌های عمیق و نیمه‌ساختاری استفاده شود، نتایج کامل‌تری به دست می‌آمد. رابطه بین درگیری تحصیلی و افت تحصیلی در بین دانش‌آموزان در ایران به ندرت مورد بررسی قرار گرفته است. بنابراین نتایج این پژوهش می‌بایست با نتایج به دست آمده در دیگر کشورها و پژوهش‌های تقریباً مشابه داخلی مقایسه شود که این امر مشکلاتی را در قسمت بحث و نتیجه‌گیری پژوهش خصوصاً در هنگام ارائه تحقیقات همخوان یا ناهمخوان ایجاد کرد، زیرا تحقیقات کاملاً مرتبط با موضوع پژوهش یافت نشد. با توجه به این که اطلاعات مربوطه به صورت خودگزارشی بود، از این رو شایسته است که تفسیر نتایج با احتیاط انجام پذیرد. همچنین پژوهش حاضر در میان دانش‌آموزان سال اول دبیرستان شهر اصفهان انجام شده است، بنابراین تعمیم این یافته‌ها به مقاطع دیگر باید با احتیاط انجام شود و به پژوهش‌های بیشتری در این زمینه نیاز است. اهمیت یافته‌های آموزشی این پژوهش این است که مشکلات تحصیلی دانش‌آموزان و به تبع آن افت تحصیلی آن‌ها در مدرسه به طور مستقیم با عدم درگیری آن‌ها در تحصیل در ارتباط است؛ بنابراین نتایج این تحقیق می‌تواند کاربردهایی برای دنیای آموزشی داشته باشد. کاربرد اصلی و اولیه آن است که نظام‌های آموزشی به نحو مطلوب در کاهش افت تحصیلی دانش‌آموزان سهیم و مسئولیت‌پذیر باشند، زیرا در این پژوهش آشکار شد که درگیری تحصیلی می‌تواند تاثیر سودمندی بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان داشته باشد، زیرا دانش‌آموزان دارای درگیری تحصیلی بیشتر، کوشش، استقامت و علاقه بیشتری برای یادگیری و عملکرد نشان می‌دهند. برای مسئولین آموزشی مهم است که ریشه‌های عوامل تأثیرگذار بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان را بشناسند، زیرا بسیاری از آن‌چه مسئولین و دست‌اندرکاران انجام می‌دهند یا می‌توانند انجام دهند در عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان موثر است. از آن‌جا که بسیاری از دانش‌آموزان، اولیاء یا دست‌اندرکاران آموزش و پرورش، از اهمیت علاقه و درگیری تحصیلی دانش‌آموزان بر عملکرد تحصیلی‌شان آگاه

نیستند و ممکن است ناخواسته، به سمت بی‌تفاوتی نسبت به تحصیل سوق داده شوند، لذا برنامه‌ریزی و اجرای آموزش، با هدف افزایش درگیری تحصیلی ضروری است. به طور کلی معلمان و دست‌اندرکاران آموزشی می‌توانند با آگاهی از عوامل تأثیرگذار، افت تحصیلی دانش‌آموزان را پیش‌بینی کنند یا در جهت افزایش این متغیر مهم، به آنان یاری رسانند.

منابع

- احمدوند، محمد. (۱۳۸۵). درگیری فعالانه مساوی است با یادگیری مؤثر: یادگیری فعال، رشد معلم، شماره ۹.
- بنی‌هاشمی، سیدعسکری. (۱۳۸۷). چگونه مانع از افت تحصیلی نهال در درس زیست‌شناسی شوم؟ رشد آموزش زیست‌شناسی، ۱ (۲۲): ۱۹-۲۴.
- تمنائی‌فر، محمدرضا. (۱۳۸۶). بررسی مقایسه‌ای عوامل مؤثر بر افت تحصیلی دانشجویان مشروط و ممتاز، ماهنامه علمی پژوهشی دانشگاه شاهد، ۱۴ (۲۴).
- حجازی، الهه؛ رستگار، احمد؛ غلامعلی لواسانی، مسعود و قربان جهرمی، رضا. (۱۳۸۷). الگوی پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی ریاضی: نقش اهداف پیشرفت و ابعاد درگیری تحصیلی، فصلنامه نوآوری‌های آموزشی، ۷ (۲۸): ۳۰-۴۶.
- رستگار، احمد؛ حجازی، الهه؛ غلامعلی لواسانی، مسعود و قربان جهرمی، رضا (۱۳۸۸). باورهای هوشی و پیشرفت تحصیلی: نقش اهداف پیشرفت و درگیری تحصیلی، پژوهش‌های روانشناختی، ۱ و ۲ (۱۲): ۱۱-۲۵.
- رئوفی، محمدباقر؛ صداقت، کامران؛ حنائی، جلال؛ خدادادی، خداداد؛ نظری، مهدی؛ پوزش، شهیندخت و عسگری، علیرضا. (۱۳۸۶). عوامل فردی-خانوادگی مؤثر بر افت تحصیلی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی تبریز، مجله پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تبریز، ۲۹ (۴): ۱۱۵-۱۱۳.
- شعبانی، حسن. (۱۳۸۶). مهارت‌های آموزشی و پرورشی، تهران: انتشارات سمت.

عابدینی، یاسمین. (۱۳۸۶). رابطه درگیری تحصیلی، اهداف پیشرفت و پیشرفت تحصیلی: مدل ساختاری پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان سال سوم ریاضی و علوم انسانی، پایان نامه دکتری، دانشگاه تهران.

قادری، طاهره. (۱۳۸۲). جوانان دانشگاه و علم (بررسی نگرش‌های دانشجویان رشته پژوهشگری دانشکده علوم اجتماعی نسبت به جامعه‌شناسی و دانشگاه)، معاونت پژوهشی دانشگاه علامه طباطبائی.

- Elliot, A. McGregor, H.A. (2001). A 2×2 achievement goal framework. *Journal of Personality and social Psychology*. Vol. 80, PP. 501-519.
- Entwistle, N.J. & McCune, V. (2004). The conceptual bases of study strategy inventories. *Educational Psychology Review*, 16(4):325-345.
- Finn, J. D. (1998). Parental engagement that makes a difference. *Educational Leadership*, vol. 55, NO.8, Pp. 20-24.
- Fredericks, J. A. Blumenfeld, P. C. & Paris, A. H. (2004). School engagement: Potential of the concept, state of the evidence. *Review of Educational Research*, vol.74, Pp. 59-109.
- Gumora, G., & Arsenio, F. (2002). Emotionality, emotion regulation, and school performance in middle school children. *Journal of School Psychology*. vol. 40, NO.5, Pp. 395-413.
- Harackiewicz, J.M. Barron, K.E. Elliot, A.J. Carter, S.M., Letho, A.T. (1997). Maintaining interest and making the grade. *Journal of Personality and Social Psychology*. Vol. 73, PP. 1284-1295.
- Hijzen Daphne, Monique Boekaerts, Paul Vedder. (2007). Exploring the links between students engagement in cooperative learning, their goal preferences and appraisals of instructional conditions in the classroom. *Learning and Instruction*. vol. 17, Pp. 673-687.
- Archambault Isabelle, Michel Janosz, Jean-Sebastien Fallu, Linda S. Pagani (2009) Student engagement and its relationship with early high school. *Dropout Journal of Adolescence*. vol. 32, Pp. 651-670.
- Janosz, M. Archambault, L, Morizot, J, & Pagani, L.S. (2008). School engagement trajectories and their differential Predictive relations to Dropout. *Journal of social Issue*, 64 (1): 21-40.
- Jean A. Baker a, Teresa P. Clark a, Kimberly S. Maier b, Steve Viger A. (2008). The differential influence of instructional context on the academic engagement of students with behavior problems. *Teaching and Teacher Education*. vol, 24, Pp, 1876° 1883.
- Linnenbrink, E. A. Pintrich, P. R2003). The role of self-efficacy belief in student engagement and learning in the classroom. *Reading and writing quarterly*. vol. 19, PP. 119-137

- Pintrich, P.R. (2000). Multiple goals, multiple pathways: the role of goal orientation in learning and achievement. *Journal of Educational psychology*.vol. 92, PP. 544-555.
- Ravindran, B. Green, B. DeBaker, T. (2000). Predicting preservice teacher cognitive engagement with goal an epistemological beliefs. Paper presented at the annual meeting of the American educational association in new or lean. [http://www.science direct. Com](http://www.science-direct.com).
- Reschly, A. & Christenson, S. L. (2006). School completion. In G. Bear and K. Minke (Eds.) *Children s needs: Development, prevention, and intervention* Washington DC: National Association of School Psychologist. pp.147-169.
- Richardson, T. E. Long, G. L. & Woodly, A. (2003). Academic engagement and perception of quality in distance education. *Open learning*. vol, 18, Pp. 23-38.
- Trautwein, U., Koller, O., Schmitz, B., & Baumert, J. (2002). Do homework assignments enhance achievement? A multilevel analysis in 7th grade mathematics. *Contemporary Educational Psychology*. Vol. 27, Pp. 26-50.
- Willms, J (2003). Student engagement at school: a sense of belonging and participation: result from PISA 2000, OECD, (Paris).
- Wolters, C. A. & Rosental, H. (2000). The relation between students motivational bliefs and their use of motivational regulation strategies. *International Journal of Educational Research*, VOL,33.Pp, 801-820.
- Zyngier, David. (2008). (Re)conceptualising student engagement: Doing education not doing time *Teaching and Teacher Education*. vol. 24, Pp.31-99.